

Цимбаланя

Іван Чендей

(Уривок)

I

Поріднені свати відданиці та жениха, кумове ба й сусідове не висунули проводирем жодного з відчаєних гуляк, котрі завжди високо підносять бадьоре знамено гомону і гамору, хвилюю котять весільну пісенну завзятість, звідки луною рвуться жарти, повинню розливається сміх, вихровою заметіллю обертаються танці.

Не піддавали зелено-молодої шумливості весільній гостині й дружбове з друзками. Можливо, тому, бо хлопці й особливо дівчата були наряджені в одежах, де кожна складка мала визначене місце, а більш імовірно через те, що і дружки, і дружби до весілля були мало знайомі, поки перекидалися більше скупим словом й обходилися стриманою легкою усмішкою.

Теплий серпневий вечір увійшов у ніч непомітно. Непомітно ще й тому, бо під цупко напнутим просторим брезентовим шатром електричні лампи світили уже й тоді, коли крізь віття густо нагородженої для краси та заслону ялинової, березової, тополиної зелені струмками пробивалося хоч досить ясне, проте вгасаюче і тануче світло днини.

Творити весільний настрій, здавалося, міг би й господар у хаті та на садибі, глава сім'ї і батько відданиці — немолодий, невисокий на зріст, весь посивілий електрик лісокомбінату. Що не казати, а він дочекався тої сподіваної днини, коли перша дитина здіймалася на крила й відлітала до власного гнізда. Подібна трепетна радість невідома хіба тому, хто не женив, не віддавав, ба в силу неспроможності розуміти чуже щастя залишався байдужим та холодним.

Господар, певно, поки ніякого досвіду забавляти й веселити гостей не мав. А тому якось старався бути непомітним, зніяковіло приймав поздоровлення при нагоді родинного свята від усе ще на гостину прибуваючих, більше дбав, аби на столах у повній щедроті були напій і всіяке їдло для потреби тілу, настроям — на потіху та радість.

Не більше талантів мала й господиня. Заклопотано ходила від стола до стола, від купки до купки весільних — порозсідалися, аби їм зручно не лишень за багатим столом пошануватися, але й приємно поготорити, ба навіть разом побути. Молодцювато зав'язана квітчаста хустка на потилиці в господині, підхоплені до самих ліктів рукави білосніжної легкої блузки, постійна усмішка й світло в очах спонукали не лише скинути з десяток літ, але виказували неприховану радість.

Сватів по женихові господиня люб'язно припрошала споживати, свашкам дякувала за честь та ласкаві віншування для молодих, сама бажала для них, аби щасливо дожили власних доньок повидавати, синів поженити, не тільки в здоров'ї дочекатися онуків, але й правнуків.

Музики-джаз, або джаз-музики, неначе добре тямили і з тим рахувалися, що й серпнева ніч при роботі довга, що згідно домовленості веселити їм належить не тільки до самої білої днини, але аж доти, поки останній гість залишатиметься у дворі. Тому були помірковані та економні на впадання, якщо при появі окремих гостей для вітання і проривалися бадьорим тушем, мелодії витягали мляво й коротко, більше відпочивали, аніж грали. І в усьому тут було ніби від розгону чи спокою для зосередження перед початком довгої дороги.

Єдиним, хто по обов'язку й звичаю тримався на поверхні, був весільний староста. Високий і поставний, в міру повний, з тим літнім загаром, що природжену смуглявість підкреслює, раз від разу весільний отаман зблискував білими точеними зубами з єдиним золотим, коли сха— пувався з-за стола й виголошував чергового утертого жарта, тут же сміявся найперше сам, за всіх.

Наряд старости справді видавався химерним. По широкополому, десь на випадок роздобутому сомбреро з широким паском під бородою, картатій сорочці й розстебнутому комірчику, туго обтискаючих поясницю й цупко облягаючих стегна джинсах, по ременю з цифрованою мосяжною пряжкою можна було скоріше вгадати посланця з далеких і теплих рівнин та околиць заокеанських, аніж вбачити у ньому представника села з-під високих карпатських полонин.

Від традиційного мудрого старости в отамані справді залишалося мало. Проте святе місце пустувати не може, тому саме староста й очолив похід молодих, віком середніх і старших до сільради, коли волю жениха та відданиці побратися в родину належало ствердити власноручними підписами при свідках.

Отаман у сомбреро й тісних джинсах міряв асфальтний настил тракту чинно, обвантажений обов'язком під поглядами прохожих і тих, що на весільний похід вибралися глянути з привуличних хат. Отаман кумедно тримав у руці довжелезного цибуха люльки з кукурудзяної гички — люлька була в оздобах з різноколірних китичок і стрічок, яєчними шкарлупинами. До люльки, либонь, вкладався окремий смисл, бо староста з особливим достоїнством ніс її як до місця урочистої реєстрації шлюбу, так від сільради до хати, а під брезентовим шатром почепив на зелену гілляку вище власної голови.

Живий струмінь весілля потроху-потроху набирив сили.

У повітрі густо підкочувалися і пливли запахи тих обов'язкових страв, без яких жодне весілля на Верховині не могло б навіть уявитися. Усе тут дихало наваристими бульйонами і щедро до смаку приправленими підливами на різних запахуючих коренях і чистій, без найменшої фальші сметані, такими їдлами смачними, яких більше ніде в світі не варять, окрім нашої Верховини, а значить, ніде вас подібними і не причастують. До всього у повітрі гойдалися й струменіли аромати наповненої рисом і м'ясом капусти то під шкварками, то під тою ж сметаною — подавалося це на догоду вибагливого за столом гостя, ситого залежно від уподобання. На додаток, як скрізь водиться, цілими горами по великих мисках мліло одне м'ясиво дроблене і в котлети сформоване, інше з телячих та свинячих м'якотей відбите і яєчнею обмундироване. З-поміж їдла виглядало

питло то цілком невинне і мирне зі скромними наклейками мінеральних вод, а також вод шипучих і підсолоджених, то гонористе з претензіями на визнання сили й авторитету неабиякої хмільної дії з впливом на розум і настрої. Тут уже були наклейки зовсім інші — одні хизувалися поважними зображеннями в різних барвах, навіть зі злотом, інші зірками гонори— лися, мов генерали, адмірали і маршали в активі. Армада ця, щоправда, стовбичила більше на столах ближче до молодих — саме тут і повсідалися найбільш поважні гості.

І так мирним плином, без особливого шуму та гомону гостина підходила вже до півночі, коли ураз поволі з-за стола встав той же весільний отаман, заклично піднімаючи в руці гранчасту недорогу склянку. Зирнув по гостях, ніби закликав до уваги, потім на ціле могутнє горло затягнув скоромовкою:

Ой, біла білявино,
Що тото таке —
Черевина відростає,
В цицьках молоко є!

Жінки й особливо свашки за столами вдали, мов ніякої коломийки з лукавством та хмільним бешкетством не почули — хай староста собі тішиться й жартує — на те весілля. Проте молодші і вже в родинному житті дещо практичні, старші й повні ще нерозгублених сил чоло— віцького ряду й обов'язку посміхнулися, дружбове і дружки були зайняті собою.

Староста для підтвердження та закріплення скромного успіху в сольному співі виголосив ще одну під слабо зібраний акомпанемент, бо музики не встигли підхопити супровід, коли соліст, немов тягара збувся, полегшено сів. Якусь хвилюк чувся ніяково, ба й незручно. Не інак, а через це ткнув виделкою в шмат праженини, зубами відхопив, тут же виделку відклав й помагав собі вже п'ятірнею. Й усе, здається, не од жадання їсти, а від бажання зайняти себе чимось, забутись.

— Цимбаланя!.. Цимбаланя!— почулося повідомляюче й цікаве, мов у весільній громаді явилось ураз найбільш бажане та всіма очікуване.

У поношеній простій свитині, у вибіленій не тільки сонцем, але й дощами легенькій блузці, в темному піджаку з широкого чоловіцького плеча й такої же темній хустці — дивно посунулася на середину голови й відкривала волосся в некупій сивині — під шатром з-за стола на самому виході (тут завжди всідалися гості самодіяльні, некликані) звелася довголиця смугла жінка. Якось незвично скосила очима вбік, де сидів староста під люлькою з оздобами і своїм сомбреро на зеленій стіні й після сольного проспіву окрім кусня м'яса вже нічого не знав. Зморшками врозбіг від очей позначене обличчя жінки похмурилося, на ньому холола нежіноча суворість.

"Вже встигла!"—почулося. "П'яна!"—кинув інший, і тут мимоволі довелося похвилюватися, чи жінка в поношеній одежі кепкування не почула.

Жінка в темному чоловічому піджаку ішла до музик. І все було, як належало по весільному порядку й ладу, бо помовкло, терпеливо чекало. Напруженість охопила всіх: молоду і молодого, дружок, сватів, просто гостей.

Потихли музики джаз-оркестру. Припадаючи до інструмента, підсліпуватий баяніст хвильку ще косив оком й дрібно добирав звуки, поки ліктем не торкнувся його плеча довгов'язий бубнар. Баяніст замовк.

Цимбаланя приступилася до музик й щось шепнула баяністу на вухо. Той здивовано задивився — певно, не розумів, що жінка хоче. Цимбаланя сягнула за баяном. Легко вхопила інструмента, навдивовижу спритно пробігла по перламутрових кнопках клавіатури. Баяніст кивнув головою й ледь усміхнувся, подаючи знак побратимам, аби помовчали.

Прокашлялася перед співом, ніби щось стискало горло.

На неї раптом напав такий затяжний важкий кашель, коли виділося: кигиканню не буде кінця. Хтось мерщій налив до склянки води й приступився, подаючи, аби напилася. Цимбаланя долонею від себе подала знак, що пити не буде, тут поклала руку на груди, мов тисла біль.

Як раптово кашель напав, так ураз відступив. Коли вже здавалося, що так і сяде за стіл, звідки встала, Цимбаланя ковтнула зі склянки. Всі потихли, як окинула весільних гостей поглядом.

Ой, на горі сніг біленький...

попливла така лагідна мелодія, коли вже все німо-глухо потихло, й було чути одну тільки Цимбаланю — задивилася кудись далеко-далеко й бачилося, ніби вмить готова злетіти.

Приснився мені мій миленький,

Що на білому коні Махатъ рученьков мені В гаю, гаю зелененькім...—

на цих словах Цимбаланя задумливо приплющила повіки, мов була вся не тут, під брезентовим шатром між людьми на весіллі, бо нічого не воліла бачити, окрім то— го, що в уяві ураз виникало й малювалося їй. Суворе обличчя жінки вмить такою ласкою, повнотою щедроти світилося, коли й сама вона мінялася до краси — ветхий, не для весіль і свят одяг ставав якимсь уже й непомітним. І тут залишався тільки одним піднімаючий та облагороджуючий спів.

Дав коневі воду пити,

А мені став говорити:

Ружа цвіте навесні.

Дайте рученьку мені В гаю, гаю зелененькім...,

На перших словах Цимбаланя наче показувала, а де потік чи криниця, звідки напився кінь, рука стигла раптом у повітрі, коли пісня далі пливла:

Пішов милий та й до хати,

А назустріч батько й мати.

Батько й мати веселі —

Буде свадьба на селі В гаю, гаю зелененькім...

Цимбаланя останнє слово звела повільно до тихого, сама ж дивилася в бік, де стояла господиня з господарем. Певно, були і вони захоплені, бо мати молодої хусткою знімала сльозу радості.

Хвильку все мовчало. Мов розгубилося й не могло ураз опам'ятатися. Та тільки хтось вдарив у долоні, коли Цим— балані для подяки зааплодували всі. Могло здатися, жінка іще проспівала — стояла, а музики мовчали собі й ураз не знали, що їм чинити. І так було, аж поки до Цимба— лані не підійшов Каптюжений Юра — все обличчя мав покроплене і подзьобане дрібними чорняво-зеленуватими краплинами.

Каптюжений тримав у долонях цупко по склянці. Рідина вигулькувала й обливала вузлуваті пальці, коли Юра

йшов, а самі склянки у великих руках бачилися іграшковими.

Пий! Заробила!— Юра з такою зухвалою наказо— вістю тикав горілкою до розгубленої Цимбалані, що жінка мимоволі відступала.

Каптюжений не барився, бо тільки жінка озирнулася за допомогою, коли своє випив мигцем.

Випийте!.. Ви так красно для нас проспівали... Хто іще так зміг би?..— господиня приступилася й защебетала, тримаючи куцого наперсточка зовсім для себ^ незвично.

Ледве жінки сягнули питлом для поклону, коли Юра наперстка від господині вихопив і ткнув натомісць грановану склянку:

З таких пили тільки пани! Буржуї!— миттю краплями вибризнув під ноги.

Що ви! Що ви! Та я зовсім вцапіла б, коли б отакими...— здивована й збуджена мати молодій не знала: на завпадливого добродія злитися, чи ні.

Тримала свою склянку розгублено й Цимбаланя.

Пийте!.. Най сила не видихається...— Каптюжений понукав, аж кадик затанцював то вистрибуючи, то ховаючись.

Мені треба, аби порядок... Аби кожен погостився і був пошанований...— господиня таки налила до наперстка й сама спішила віддати честь Цимбалані — пісня таки ураз зігріла її тим чаром, коли все у ній жило по-новому й собі співало.

Господиня своє перекинула непомітно легко — так беруть перестрибом вузеньку неглибоку яружку чи перестрибують потічок з рівного на рівне. Інак було Цимбалані. Перед тим, як піднести склянку до зниділих губ, так глибоко вдихнула повітря, мов належало іти надовго під воду. Озирнулася по склянці, ніби і по кількості горілки мала пересвідчитися: вистачить, чи не вистачить вдихнутого про запас. Заплющила повіки. Піднесена до уст склянка з обережною та зосередженою уважністю затремтіла в долоні, коли Цимбаланя так повільно-солодко з неї смоктанула, наче в цьому і був великий смак і такий же великий смисл випивання.

Вона, їй-богу, не пила! Вона отой напій поволі-поволі пропускала тоненькою цівочкою крізь зуби, вбираючи жажливу радість.

Відвернути очі! Либонь, ані до неї, певно, і окрім ніхто саме так не споживав стокляте зілля.

Викуленим оком весь усміхнений, щасливий Каптюжений дивився на Цимбаланю, притакуючи для похвали видовженою головою.

Допивши, Цимбаланя денцем склянки перевернула догори, цим показуючи: не залишилося крапельки!

Каптюжений ляснув долонею Цимбалаю по рамену й вигукнув:
Стопроцентов! Стопроцентов!